

ETNOGRAFIJA GALJSKE USMENOKNJIŽEVNE BAŠTINE

Mravak, Ivna

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:031153>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**SUVREMENA ETNOGRAFIJA GALJSKE USMENOKNJIŽEVNE
BAŠTINE**

IVNA MRAVAK

SPLIT, 2017.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost
Hrvatski jezik i književnost
Hrvatska usmena književnost

**SUVREMENA ETNOGRAFIJA GALJSKE USMENOKNJIŽEVNE
BAŠTINE**

Studentica:
Ivna Mravak

Mentor:
prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2017. godine

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Predaje	2
2.1. Etiološke predaje	3
Izvor Kosinac	3
2.2. Povijesne predaje.....	3
Andrijica Šimić.....	4
2.3. Urokljive oči.....	5
3. Crkveno - pučka baština.....	6
3.1. Advent	6
3.1.1. Sveta Barbara	7
3.1.2. Sveti Nikola.....	8
3.1.3. Bezgrješno začecće Blažene Djevice Marije.....	8
3.1.4. Sveta Lucija.....	9
3.2. Badnjak.....	9
3.3. Korizmeni i uskrсни običaji	11
3.4. Sveti Jure	12
3.5. Sveti Ivan Krstitelj.....	12
3.6. Čudotvorna Gospa sinjska.....	13
4. Svatovski običaji	15
5. Odlazak momaka na silo	17
6. Umicanje	17
7. Galjske mačkare	18
8. Rera	24
9. Zaključak	31
Popis kazivača.....	32
Literatura	33
Sažetak	35
Summary	36

1. Uvod

„Usmena književnost vrsta je govorenoga priopćavanja za naročite potrebe među sudionicima neke povezane zajednice”¹

Za usmenu književnost kažemo kako je ona najstariji i najdugotrajniji oblik umjetničkoga stvaranja jezičnim medijem. To se kaže zato što je ona zapravo stara onoliko koliko i sam čovjek. Nekoć se ono što mi danas nazivamo usmenom književnošću zvalo narodnom književnošću. Svi oblici koji spadaju u područje usmene književnosti iznimno starog su podrijetla.² Hrvatska usmena književnost nastala je kada je po prvi put netko od Hrvata hrvatskim govorom oblikovao neke sadržaje svojim slušateljima koji su to shvatili kao nešto značajno po mjeri vlastitih duševnih raspoloženja.³

Djelo usmene književnosti realizira se i prenosi jedino tako da ga kazivač priopći slušateljima koji su i potencijalni novi kazivači. Svaki novi kazivač imat će pritom novu, vlastitu, donekle drugačiju interpretaciju. Riječ je o odnosu između govornika i slušatelja koji je neposredan, izravan, autentičan – bez posredovanja modernih medija.⁴

U ovom radu pažnja će biti posvećena usmenim oblicima zabilježenim u mjestu Gala nedaleko od Sinja. Kao i svako mjesto i Gala ima neke svoje specifičnosti u običajima i obredima, a upravo to će biti predmet ovoga rada.

Gala je naselje koje se nalazi u Splitsko-dalmatinskoj županiji, na sjeveroistočnom dijelu Sinjskoga polja. Smještena je uz obod Sinjskog polja te pripada općini Otok. Zajedno s Gljevom čini župu Gala-Gljev koja pripada Cetinskom dekanatu Splitsko-makarske nadbiskupije. Župa je 2010. godine proslavila 180. godišnjicu postojanja povodom čega je izdana monografija župe Gala-Gljev, a upravo iz te monografije uzete su neke činjenice napisane u ovom dijelu rada. Gala se nalazi u zagorskom dijelu Dalmacije, u krškom prostoru između lijeve obale gornjeg toka rijeke Cetine na istočnom rubu Sinjskoga polja i padina planine Kamešnice. U odnosu na grad Sinj smjestila se 8.5 kilometara sjeveroistočno, na nadmorskoj visini od 296-300 metara.⁵ U Gali postoje dva izvora pitke vode, jedan na početku, a drugi na kraju mjesta – Kosinac i Krenica. Crkva u Gali smještena je neposredno

¹Botica 1995: 9

²Kekez 1998: 133

³Botica 1995: 9

⁴Bošković-Stulli, Zečević 1978: 12

⁵Vrdoljak 2010: 3

uz spomenuti izvor Krenicu, a riječ je o crkvi Svih Svetih. Danas u Gali ima 265 obitelji i 850 stanovnika. Prezimena koja danas postoje u Gali su: Ajdučić, Bošković, Brčić, Brčić-Šušak, Dedić, Dedić Jandrek, Galiotović, Jandrek, Grgas, Jagnjić, Jelavić, Jukić, Kulić, Kuštre, Maglica, Moro, Mravak, Munivrana, Porobija, Tomašević, Vojković, Vrdoljak i Žižić. Najbrojniji od njih jesu Mravci (117 osoba).

Za jezično podrijetlo imena Gala postoje tri mišljenja. Prvo mišljenje temelji se na pretpostavci da je naziv sela Gala hrvatskog jezičnog podrijetla, odnosno da je ovaj ekonim utemeljen na danas potisnutom pridjevu *gao*, *gal*, a koji znači *crn*, *garav*, *mrk*. Drugo mišljenje pretpostavlja da je naziv Gala izvedenica od grčke riječi *gala*, *galaktos*, što znači mlijeko. Prema trećem mišljenju, Gala je dobila ime prema benediktinskom svecu i mučeniku sv. Galu (Sanctus Gallus), a smatra se da je na prostoru današnje Gale bila crkva posvećena tome svecu.⁶

2. Predaje

Predaja je jedan od strukturalno izdiferenciranih oblika za koje imamo skupni naziv – priča. Ti pojedinačni oblici, osim predaje, su: bajka, legenda, basma, šala, prispodoba, anegdota, vic, pričanje iz života.⁷ Predaja ima svoje specifično žanrovsko određenje. Uključuje odgovarajuću stilsku, kompozicijsku i tematsku strukturu. Najznačajnija kategorija unutar ove usmenoknjiževne vrste je vjerovanje. Narod vjeruje predajama. Predaja je iznimno značajna za svaki narod jer konzervira sve ono što je određena sredina stvorila i što je odredila kao svoj *genius loci*. Tu spadaju sve specifičnosti nekoga mjesta, mentalitet, stajališta, vjerovanja, tipične mjesne prepoznatljivosti i drugo.⁸ Podrazumijeva se i općeprihvaćena podjela predaja na etiološke, povijesne, mitske i legendarne. Valja istaknuti da se sva četiri tipa podjednako često nalaze.⁹

⁶Tomašević 2010: 30

⁷Botica 1995: 28

⁸Botica 2013: 435

⁹Botica 1995: 59

1.1. Etiološke predaje

Hrvatska usmena književnost bilježi brojne etiološke predaje, odnosno predaje o podrijetlu. U njima pripovjedači pokušavajući naći razlog svemu oko sebe često posežu i za „nategnutim” dokazima. Bitno je istaknuti da, iako je raspon etioloških predaja širok, rijetko koja seže u samo ishodište neke kulture.¹⁰

Izvor Kosinac

Na zapadnoj strani mjesta, odnosno na kraju koji je bliži gradu Sinju nalazi se izvor Kosinac koji vodom opskrbljuje cijeli Sinj te većinu okolnih mjesta. Postoji legenda koja kaže da je taj izvor dobio ime po Kosjencu (Kosences), jednom od petorice braće koji su zajedno sa dvije sestre predvodili doseljavanje Hrvata na ove prostore u sedmom stoljeću. Kratku priču o tom događaju ispričao mi je moj djed Ante koji kaže da su njih to još kao malu djecu učili.

„Bilo je to u zemane kad su Rvati dolazili. Bilo njizi sedan braće i dvi in sestre. Jedan od nji bijo je Kosjenac i prolazeći ovin našin krajevima napijo se ladne vode s ovog našeg izvora i eto od tada se po njemu zove Kosinac. Taj izvor nikad nije prisušijo, niti će.”¹¹

1.2. Povijesne predaje

Osobito su značajne i pomno čuvane i prenošene priče s povijesno uvjetovanim motivima. Specifične su po onome „priča se”, „glas je” o pojedinim značajnim povijesnim ličnostima, presudnim povijesnim događajima, obiteljskim sagama.¹²

¹⁰Botica 1995:29

¹¹Gala, 24. svibnja 2015. godine. Kazivač: Ante Mravak, rođen 1928. godine.

¹²Botica 2013: 439

Andrijica Šimić

Andrijica Šimić bio je legendarni hrvatski hajduk. Otkupljivao je tursku zemlju te je darivao ljudima, gradio im kuće te poklanjao konje i krave i upravo zbog toga smatran je narodnim junakom. Znamo da se Andrijica rodio u Alagovcu kod Gruda 1833. godine. Već od svoje desete godine služio je u Mostaru agi Tikvini, ali su ga zulum i nepravda otjerali u planinu. Narod ga je smatrao vjernim braniteljem siromašnih i potlačenih. 1866. godine uhićen je i predan turskim vlastima. 1868. godine prepilio je sebi okove te tako pobjegao iz ljubuškog zatvora. Nakon bijega iz zatvora ponovno se odmetnuo u hajduke.¹³ Postoji mnogo zanimljivih priča o njegovu životu i hajdukovanju, ali ovdje ću izdvojiti samo onu vezanu za Cetinski kraj. Ovu priču mi je također ispričao djed Ante.

„Nije bilo čouka, a da nije zna za Andrijicu Šimića. O njemu ti je napisano puno i pisama i knjiga. Bijo je dobar za sve ljude, a najbolji za jadne siromašne šta nisu imali ništa i nikoga svoga. I tako ti je jedanput Andrijica Šimić ukra niko blago, a kako se mora sakrivat od Turaka on ti se sakrije u pećinu u Kamešnici. To blago je bilo za ove siromašne, al narod kaže da in ga nikad nije uspijo dat. Andrijicu su pronašli, al blago nisu. Kaže se da je ostalo negdi u toj pećini dobro sakriveno. Do danas niko nije uspijo nać to blago, a puno ih je pokušavalo, znaš! Koliko je njizi iz sela išlo tražit ga, al ništa, ko da je u zemlju propalo, eto, baš tako. Ta pećina se zove Šimića pećina ili Špilja Andrijice Šimića, kako ko kaže. Nisu ljudi ni sigurni ni di je ta pećina i eto.“¹⁴

O tome koliko su ljudi iz ovih krajeva bili zainteresirani za život i hajdukovanje Andrijice Šimića svjedoči i činjenica kako je Ante Brčić, diplomirani kriminalist koji je rođen i živi u Gali, 2015. godine napisao roman pod naslovom „Andrijica Šimić”. U tom romanu navodi se gdje se otprilike nalazi pećina u koju je Andrijica skrio već spomenuto blago. Pa tako u romanu stoji:

¹³Dragić 2007: 411.

¹⁴Gala, 24. svibnja 2015. godine.

„Obišao je Andrijica svu planinu dok nije našao pri vrhu zgodan logor. Pećina je bila dobro skrivena u jednom usjeku na sjevernoj strani planine, nedaleko od vrha Gareta gdje je medo prvi susjed, a vuk drugi.”¹⁵

„Sutradan ujutro uzeše iz pećine što se ponijeti moglo. Glinenu posudu zapremine oko tri litre, napunjenu gotovo do vrha zlatnim i srebrenim dukatima, zakopao je Andrijica još protekli tjedan ispod jedne bukve, pedeset koraka prema zapadu od ulaza u pećinu. Dok je Bilić-Nosić bio u lovu, ječermu optočenu zlatnim i srebrenim pločama, što je oduze od bega Kopčića, omotao je u ovčju mješinu i skrio u pećini, u šupljinu stijene, prekrivši sve kamenim pločama.”¹⁶

1.3. Urokljive oči

Među mnogim vjеровanjima nekoć ukorijenjenima na području Gale, ali i cijele Sinjske krajine, postojalo je i ono o velikoj moći urokljivih očiju. Naime, smatralo se da u svakom selu postoji nekoliko žena koje imaju oči koje mogu ureći one s kojima se susretnu pogledom. Nakon što osobu pogledaju urokljive oči, nešto loše bi joj se dogodilo. Zbog toga se narod bojavao takvih žena, a i one su se zbog toga skrivale, većinom po brdima i planini. Unatoč tome što većina starijeg stanovništva Gale zna za žene urokljivih očiju, nisam uspjela ovdje pronaći niti jednu osobu koja se osobno susrela sa ženom urokljivih očiju da mi što vjerodostojnije ispriča nešto više o tome. Zato sam otišla porazgovarati s bakinom rodicom koja mi je iznijela detalje svoga susreta s urokljivim očima.

„Bilo je prije žena zli očiju šta su mogle ureć nekoga ako ga pogledaju. Bilo je oni šta su to koristile, a bilo je bome i oni dobri šta su bile svjesne koje je to zlo pa bi se povlačile i govorile: „mahnite lipu dicu i sve šta je lipo od mene!“. Bila je u nas na Biteliću jedna dobra šta se sakrivala u šumi. Mladima se nikad nije puno pričalo o tome. Tako i ja kad su mi bile dvadeset i četiri godine išla u šumu skupit prašku, poslala me mater. I ja san ti vidila tu ženu da biži od mene, al nisan znala zašto. Počela trkat koliko je noge nose al dok je trkala na čas se okrenila i krajen oka me pogledala. Ja i dalje ne znajuć za išta nastavim svojim puton. Kad

¹⁵Brčić 2015:215

¹⁶Brčić 2015: 224

san došla do praške koju triba usić, zamanen sikiron prvi put i odma se po nozi, ovdan ispod kolina, udarin njomen. Rez je bio velik, da rečen možda deset centi, a krvi samo tri male kapi. I dan danas mi se ožiljak na nozi vidi. Kad san došla kući i ispričala materi šta mi je bilo, mater se nije niti malo iznenadila već mi ispričala priču o ženama sa zlin očima, vako ko šta san je ja tebi rekla. ”¹⁷

3. Crkveno-pučka baština

Crkveno – pučka baština odnosi se na povezanost crkvenih blagdana s običajima u narodu. U prošlosti je bilo mnogo više zabilježenih obreda i običaja za pojedini blagdan nego danas. Posebno zanimljivi i značajni obredi su u vrijeme adventa i u korizmeno i uskršno vrijeme. Osim toga, zanimljive običaje vezujemo i uz svetog Juru te uz svetog Ivana Krstitelja.

3.1. Advent

Advent označuje vrijeme prije Božićnog vremena, a traje četiri nedjelje. Četiri nedjelje simboliziraju četiri tisućljeća od postanka svijeta do dolaska Isusa Krista. Prva nedjelja adventa (došašća) ona je nedjelja koja je najbliža svetkovini svetog Andrije koji se slavi 30. studenoga. Od te nedjelje počinju mise zornice koje obično budu u šest sati ujutro. Zora simbolizira Kristov dolazak.¹⁸ Razdoblje adventa obilježeno je postom, molitvom te duhovnom i tjelesnom pripravnosću za doček najradosnijeg kršćanskog blagdana. U vrijeme adventa svadbe nisu bile dopuštene; iznimka je bio blagdan Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije koji se slavi 8. prosinca.¹⁹ Za vrijeme adventa nekoliko je značajnih blagdana, a to su: Sveta Barbara (4. prosinca), Sveti Nikola (6. prosinca), Bezgrješno začecé Blažene Djevice Marije (8. prosinca) te Sveta Lucija (13. prosinca).

¹⁷Sinj, 26. svibnja 2015. godine. Kazivačica: Jela Jukić, rođena 1940. godine; djevojačko prezime – Ćurković.

¹⁸Dragić 2008:415

¹⁹Dragić 2008:416

3.1.1. Sveta Barbara

Blagdan svete Barbare slavi se 4. prosinca. Svetu Barbaru kao sveticu štiju zapadna i istočna crkva kao i protestanti. Jedna je od 14 svetaca pomoćnika u nevolji, a štuje se i kao zaštitnica od nagle i nepripravne smrti, rudara, radnika koji obavljaju radove opasne po život, od groma, od požara, od groznice. Također je zaštitnica topnika i općenito vojnika, geologa, zidara, tesara, arhitekata, zemljoradnika, električara, zvonara, kuhara, oružara, djevojaka i zatvorenika.²⁰

Prema predaji, sveta Barbara rođena je pred kraj trećeg stoljeća. Bila je kćerka Dioskora koji je za nju sagradio visok toranj u kojem je ona živjela želeći je tako sakriti od prosaca kojih je bilo mnoštvo budući da je bila iznimno lijepa. Barbara je, bez znanja svoga oca, preko vjerskog učitelja upoznala i zavoljela kršćanstvo. Toranj u kojem je živjela imao je dva prozora jer je njezin otac tako naredio, ali Barbara je zapovjedila da se napravi još jedan prozor i mramorni križ prema istoku. Kada ju je otac upitao zašto je dala napraviti još jedan prozor, Barbara je rekla da tri prozora jasno simboliziraju Oca, Sina i Duha Svetoga kojima bi se trebali klanjati. Barbarin otac je tada bijesan izvukao mač da je pogubi, ali Sveta Djevica ju je prenijela na planinu. Dvojica pastira tada je čuvalo ovce i vidjelo kako Djevica s Barbarom leti preko planine.²¹

Nekoliko običaja vezano je za blagdan svete Barbare. Tako se primjerice u nekim krajevima tada sadi pšenica, dok se u većini krajeva ona sadi na svetu Luciju. Isto tako, u Slavoniji primjerice postoji običaj da se za svetu Barbaru u vodu stavi „grančica svete Barbare” uz molitvu i pjesme. Ako grančica do Božića procvjeta, to je značilo da će se u godini koja dolazi djevojka iz te kuće udati. Također, u kajkavskoj dijelu Hrvatske imamo običaj da se jedna osoba pruruši u svetu Barbaru i tako ide u svoj pohod.²²

Dok na sjeveru Hrvatske i u Slavoniji imamo mnoštvo običaja i obreda na dan svete Barbare, u cijeloj Sinjskoj krajini nažalost nisam pronašla niti jedan obred ili običaj. Jedino što se u narodu zna je to da je pri dolasku iz Rame, slika Čudotvorne Gospe Sinjske položena u malu crkvicu unutar tvrđave na oltar svete Barbare. Vjeruje se da je Gospina slika s tog oltara spasila Sinj od Turaka u kolovozu 1715. godine. Više o tome nalazi se u poglavlju Čudotvorna Gospa Sinjska koje je u nastavku rada.

²⁰Dragić 2015:150

²¹Dragić 2015: 144

²²Dragić 2015:155

3.1.2. Sveti Nikola

Blagdan svetog Nikole slavi se 6. prosinca. Kult svetoga Nikole raširen je i na zapadu i na istoku, a tradicija štovanja svetoga Nikole u Hrvata dosta je mlada. Sveti Nikola zaštitnik je djece, pomoraca, neudanih djevojaka, siromaha, studenata, farmaceuta, pekara, ribara, svjećara, zidara, trgovaca, tkalaca, zatvorenika, trgovaca, putnika, bolesnika, umirućih.²³

Poznate su nam mnoge legende o svetom Nikoli. Zasiurno najpoznatija od njih govori kako je u blizini Nikole stanovao plemić koji je izgubio sav svoj imetak te zbog toga nije imao kćerkama za miraz. Taj čovjek je u želji da ponovno stekne bogatstvo bio spreman dati kćeri u prostituciju. Saznavši to, Nikola je tri noći zaredom potajice ubacivao zlatnike kroz prozor te ih tako, priskrbivši miraz, spasio od poniženja. Upravo po ovoj legendi nastala je tradicija stavljanja darova u čizme ili čarape.²⁴

Osim ove legende, poznata je i legenda o tome kako je Nikola po velikom nevremenu išao u Svetu Zemlju. Nikola je zapovjedio valovima da se smire i oni su se umirili. Tako je postao zaštitnikom svih putnika i pomoraca.²⁵

U nekim krajevima za svetog Nikolu izvode se razni obredi i običaji, poput Nikolinjskih ophoda ili paljenja brodica (u primorskim mjestima). Na području Sinjske krajine tek u zadnjih dvadesetak godina poznato je darivanje za svetoga Nikolu i to je zapravo jedino što se toga dana događa u ovim krajevima. Djeca su uzbuđena zbog toga dana. Nekoliko dana prije blagdana pišu pismo svetom Nikoli u kojemu pišu kako su bili dobri prethodne godine i što žele za poklon. Ujutro se probude radosni jer je pod okriljem mraka sveti Nikola napunio njihovu ulaštenu čizmicu darovima.

3.1.3. Bezgrješno začće Blažene Djevice Marije

Bezgrješno začće Blažene djevice Marije slavi se 8. prosinca. Kako je već navedeno u radu, u poglavlju „Advent”, taj dan bio je jedini dan u adventu kada su svadbe i veselje bili

²³Dragić 2015:5

²⁴Dragić 2015: 8

²⁵Dragić 2015: 9

dopušteni. U nekim krajevima se pšenica umjesto na svetu Luciju sadila na Bezgrješno začće Blažene djevice Marije.²⁶

Nisam uspjela pronaći niti jedan običaj ili obred na ovaj blagdan vezan za Sinjsku krajinu. Nitko mi nije znao reći ništa o tome, niti sam igdje pronašla išta zapisano.

3.1.4. Sveta Lucija

Blagdan svete Lucije slavi se 13. prosinca. Od svete Lucije do Božića dvanaest je dana i tada počinju najveće pripreme za Božić. Sveta Lucija karakteristična je po sadnji pšenice. To je posljedni dan za sadnju, jer kako smo već rekli, neki sade pšenicu na svetu Barbaru ili na Bezgrješno začće Blažene Djevice Marije. Pšenicu se svaki dan zalijeva vodom pa ona na kraju naraste na petnaestak centimetara i služi kao božićni ukras ili se u nju stavi božićna svijeca.²⁷

„Sveta Luca znači da svako domaćinstvo mora posaditi šenicu koju će zalivat do Božića i onda je staviti kao ukras i u nju sviću staviti. Ako bi slučajno ko zaboravio posaditi ne bi od sramote smio reći već bi sutradan posadio. Izabrale bi se najlipše posude i ako se imalo trake na trobojnicu njome se omatala posuda. Svaki dan bi se to zalivalo da bi za Božić prispila lipa i zelena. U današnje vrijeme se daju ne dariva samo za Nikolu, već i za Lucu. Nikad prije do nazad par godina to nije bilo.”²⁸

3.2. Badnjak

Dan uoči Božića naziva se Badnjak, Badnji dan ili Badnjica. Taj dan u katoličkom kalendaru također je i dan Adama i Eve. Svoj naziv Badnjak vuče od staroslavenskoga glagola *bdjeti* što znači bdjeti. Također, moguće je da je dobio naziv od pridjeva *badar* i od toga izvedenoga glagola *razbadriti se* što znači razbuditi se, donosno biti budan.²⁹ Taj dan u središtu pozornosti je paljenje drveta koje se naziva badnjak. Prvi put se drvo badnjak u

²⁶Dragić 2008: 426

²⁷Dragić 2008: 426

²⁸Gala, 2. kolovoza 2017. godine. Kazivačica: Ivica Mravak, rođena 1941. godine; djevojačko prezime – Jagnjić.

²⁹Dragić 2010: 229

Hrvata spominje u 13. stoljeću, točnije rečeno, davne 1272. godine.³⁰ Velik je broj tradicija i običaja vezanih za Badnji dan, a samim time i badnjak. Hrvatska tradicijska kultura poznaje dvije vrste badnjaka. Prva vrsta odnosi se na granu hrasta koja ima lišće na sebi. Druga vrsta badnjaka podrazumijeva trup dug jedan ili dva metra, debljine do pedeset centimetara i dva manja komada drveta.³¹ Tri su badnjaka s razlogom jer simboliziraju Presveto Trojstvo, s time da najveći označava Oca. Za Badnjak se tradicionalno posti, a nekoć se čak smatralo smrtnim grijehom ako se omrsi taj dan.³² O dubokoj ukorijenjenosti Hrvata u europsku kulturu svjedoči činjenica kako imamo slične obrede i običaje kao i mnogi drugi europski narodi. Tako znamo da su badnjak od davnina palili drevni Rimljani, Španjolci, Portugalci, Francuzi, Nijemci, Englezi, Letonci i drugi.³³ Isto tako, velike su sličnosti obreda vezanih za ovaj dan kod Hrvata katolika i Srba pravoslavaca. Također, običaj je da se za Badnjak prostire slama po kući. U popodnevnim satima, nakon unošenja badnjaka slama se prostirala po kući, a ona je simbolizirala Kristovo rođenje na slami. I ovdje vidimo sličnosti s europskim narodima jer slamu su prostirali još i: Slovenci, Srbi, Crnogorci, Bugari, Rumunji, Mađari, Albanci, Nijemci, Francuzi, Česi, Švedi, Englezi i drugi.³⁴ Za Badnjak je karakteristično i paljenje svijeća. Svjetlo svijeće na Badnjem bdijenju simbolizira pobjedu dobra nad zlom, svjetla nad tminom.³⁵ U današnje vrijeme se podrazumijeva okićeno božićno drvo, ali to nije baš star običaj. Drvo se kiti jer simbolizira Krista koji je stablo života i svjetlo svijeta. U početku se božićno drvce kitilo obojenim orasima, jabukama, lješnjacima, bombonima, smokvama, svijećama. Kićenje jelke ili bora Hrvati su preuzeli u 19. stoljeću od srednjoeuropskih naroda.³⁶

„Badnji dan je prija čudo više se slavio i držalo se do njega. Danas ćeš ritko di vidit da se pali badnjak i meće slama po kućon, a prije nije bilo kuće u selu bez toga. To je bila grijota ne unosit badnjake. U nas bi ti se tri badnjaka palila uvik. Jedan je bio najveći, druga dva manja. Dok san bila dite ćaća je unosijo, a kad san se kašnje udala muž. On bi reka „na dobro van došla badnja večer“, a mi bi vratili „i s tobom zajedno“. Na taj najveći bi se križ uriza i njega bi se prvog mećalo u vatru. Mi bi drugi molili virovanje, a mater bi škropila vodom i taj badnjak i nas i po kući. Kad bi se unijo badnjak, donila bi se i slama i prosulo se malo po podu. Iza bi išli večerat, post je, znaš. Onda bi ti još morala i svića gorit dok mi jidemo, a nju

³⁰Dragić 2010: 229

³¹Dragić 2010:210

³²Dragić 2015: 408

³³Dragić 2016:161

³⁴Dragić 2016: 163

³⁵Dragić 2010: 467

³⁶Dragić 2010:249

je uvijek samo gazda kuće smio i upalit i ugazit. Kad svi večeramo domaćin izreče mali ka govor i onda nazdravi svima crnin vinon. Tu noć se vino pritvara u krv. Onda se svi napijemo iz iste čaše toga vina. Prije se iz bukare pilo, a u zadnje vrime iz čaše. Uzme se kora kruva, umoči se u vino i tako se gasi svića. Dica bi govorila rodi žito, rodi vino i na šta se ugasi svića to će rodit te godine. Lug od badnjaka se čuva i s njim su se posuvale voćke i loza u proliće.”

37

3.3. Korizmeni i uskrnsni običaji

Korizma je vrijeme prije Uskrsa, a traje četrdeset dana. Simbolika broja četrdeset potječe od Isusova posta u pustinji koji je također trajao četrdeset dana. Korizma započinje Čistom srijedom kada je post. Korizma je vrijeme posta, molitve, pokore, odricanja i promišljanja. Nedjelja koja prethodi Velikom tjednu i Uskrsu naziva se Cvjetnica. Nakon Cvjetnice slijede Veliki četvrtak, Veliki petak, Velika subota i na kraju najveći kršćanski blagdan Uskrs.

„Čiston sridon započinje korizma. Dan prija Cvitnice ubere se cviče, najviše ljubice, i stavi se u vodu u jedan kajin do jutra. Ujutra prija mise se umije u toj mirisnoj vodi i ide se crkvi. Nosi se jelica, lovor i maslina na blagoslov i iza blagoslova stavlja se na groblja, u kuću, na njivu di god ko oće. Veliki četvrtak bi se zelje jilo i zato se on zove „zeljavi” četvrtak. Na Veliki petak je zapovidni post. To je večer muke Isusove. Na Veliku subotu nosi se rana na blagoslov – posvećanica, sol i jaja. To se ne smi dirat do sutradan ujutro. Na Uskrs ujutro jide se to za doručak. Tada bi bio najsvećaniji ručak. Sve najbolje šta si ima u kući čuvalo bi se za Uskrs. Prije se nisu odma ni jaja bojala, ako je tijo boja bi ih kapulon.“³⁸

³⁷Gala, 2. Kolovoza 2017. godine. Kazivačica: Ivica Mravak, rođena 1941. godine; djevojačko prezime – Jagnjić.

³⁸Gala, 2. kolovoza, 2017. godine. Kazivačica: Ivica Mravak, rođena 1941. godine; djevojačko prezime – Jagnjić.

3.4. Sveti Jure

Blagdan svetog Jurja slavi se 23. travnja i on u tradiciji znači kraj zime i početak boljeg i ljepšeg vremena.³⁹ Jedan je od najštovanijih svetaca u kršćanstvu, a o tome svjedoče i brojni toponimi nazvani po njemu; primjerice vrh planine Biokovo.⁴⁰ Legenda o svetom Juri govori o zmaju koji je živio u blizini grada Silene. Kada bi nestalo ovaca u mjestu, kockom bi odabrali mještane kojima će nahraniti zmaja. Jednoga dana kocka je pala i na kraljevu kćer Margaretu. Juraj je kopljem probo zmaja te ga je vezanog doveo u grad. Vidjevši što je Juraj napravio, kralj i narod su se pokrstili. Na kraju su četiri vola odvukla zmaja iz grada.⁴¹

U mjestu Glavice, koje graniči s Galom, nalazi se polje Smradovo, a priču o njemu znaju stanovnici Cetinske krajine:

„Znade se oduvik da je sveti Jure ubijo zmaja. Al ne znaš sigurno da je rep zmaja pajo negdi po Smradovu i da je zagadijo svu vodu šta je po polju bila. Zato se ono tako i zove. Neki govoru samo rep, a neki i cili zmaj. U Gali bi prija na taj dan bio blagoslov polja, ali danas se to više ne radi na taj dan već na svetoga Marka.”⁴²

3.5. Sveti Ivan Krstitelj

Na blagdan svetoga Ivana Krstitelja (24. lipnja) seljaci su u polju palili krjesove i tako željeli dozvati sunce da grije što jače, da im njive bolje rode.⁴³

U Gali je ovaj dan bio poseban samo po paljenju krjesova i po preskakanju preko tih krjesova. Krjesovi se ovdje zovu svitnjaci, stoga se u Gali i cijeloj krajini često kaže „sveti Ivan Svitnjak”. Iako ova tradicija polako izumire, i danas možemo uoči svetoga Ivana – na Ivandan (Ivanje) vidjeti po polju svitnjake i ljude okupljene oko njih, a neki ih još uvijek preskakuju.

³⁹Dragić 2016:175

⁴⁰Dragić 2014: 269

⁴¹Dragić 2014:273

⁴²Gala, 2. kolovoza 2017. godine. Kazivačica: Ivica Mravak, rođena 1941. godine; djevojačko prezime – Jagnjić.

⁴³Dragić 2016:1 77

Ako odemo desetak kilometara dalje od Gale, do naselja Brnaze, naići ćemo na vrlo zanimljive običaje povodom blagdana svetoga Ivana Krstitelja. Tako je gospođa Anđa Ivković⁴⁴ 2005. godine za list „Brnaška strana” ispričala običaje za svetoga Ivana u Brnazama:

„Uoči svetog Ivana pali se svitnjak. Svaka djevojka zapali tri čička na svitnjaku i zamisli tri momka te na svakog namijeni po jedan cvit. Sva tri se cvita čička ostave do ujutro u vodi na prozoru. Koji ponovo procvita taj kazuje da će bit djevojkin suđeni momak. Na Ivandan djevojke uzmu cvit ivančice - zvan „curica” - i gataju da li ih momci vole ili nisu. Toga dana, a i inače, djevojka uzme baju prnbaku i govori „prnbaka vištica, di je moja sričica?” i gleda di će odletit jer će odanle bit njen suđeni momak.”

3.6. Čudotvorna Gospa sinjska

Legenda je riječ latinskoga podrijetla, a znači ono što treba čitati. To je vrsta priče vjerskog karaktera. Legende su bliske predajama, ali sadrže u sebi element čuda koji ih čini posebnom vrstom. Mnoge su predaje, legende i svjedočanstva o Čudotvornoj Gospi Sinjskoj i njezinoj svetoj slici.⁴⁵

Slika Gospe od Milosti u Sćitu u Rami je donešena, kako se vjeruje, u 15. stoljeću. Prema vjerovanju donio ju je sv. Jakov Markijski. Za vrijeme turske najezde i okupacije crkva i samostan u Sćitu nekoliko su puta teško stradali, ali je čudotvorna slika Gospe od Milosti svaki put ostala netaknuta. Nakon poraza pod Bečom 1683. Turci su sve više počeli nadirati i franjevci su bili prisiljeni napustiti Ramu. Predvodio ih je fra Pavao Filipović Grčić, a jedino što su sa sobom ponijeli bila je Gospina slika. Prije Sinja su boravili u Dugopolju i Splitu, a u Sinj su prešli 1696. godine.⁴⁶ Sliku su položili u crkvicu na tvrđavi, na oltar svete Barbare. Po Gospinu zagovoru Sinj je obranjen od Turaka u noći s 14. na 15. kolovoza.⁴⁷ U čast te obrane danas se u Sinju prve nedjelje u kolovozu trči Alka. O ovom slavnom događaju ispričao mi je nešto i župnik župe Gala – Gljev:

⁴⁴Rođena 1909. godine.

⁴⁵Dragić 2017:154

⁴⁶Dragić 2017:154

⁴⁷Kaže se da je Gospa (žena zaodijenuta u bijelo) hodala po zidinama i da su se Turci prepali.

„Hodočašća Gospi Sinjskoj su počela u 18. stoljeću, a štovanje slike nekoliko stoljeća ranije. Slika Gospe Sinjske je donesena iz Rame 1687. godine. Postoji vjerojatnost da je ona u Ramu došla iz Sinja 150 godina ranije, kada su Sinjani bižali pridTurcima. U „Vsinju“ je tadašnji velikaš Ivan Nelipić u 14. stoljeću sagradio crkvu svete Marije. Turci su 1536. godine opustošili Cetinsku krajinu. Franjevci s narodom biže u Ramu, noseći sa sobom sliku Majke od milosti. Vratili su se 150 godina kasnije, a kako je Sinj bio porušen, Gospinu sliku su u tajnosti čuvali u splitskom Velom varošu. U tajnosti su je pod okriljem noći prinili u Sinj di se i danas časti. Slika je djelo nepoznatog mletačkog autora iz 15. ili 16. stoljeća. Okrunjena je zlatnom krunom i urešena zlatnim uresima. Gospa je mnogo puta sačuvala narod od kuge, suše, potresa i davala razne milosti cetinskom puku. Najveće čudo se dogodilo 1715. godine na blagdan Velike Gospe. Tada je Gospa pomogla sinjanima da svladaju mnogostruko jaču tursku vojsku. Činjenica je da je 15. kolovoza 1715. godine pod sinjskom tvrđavom ostalo deset tisuća mrtvi turski vojnika, a od kršćana 35 vojnika, vojni kapelan i 3 časnika. Branitelji stoga molitvom i darovima zahvaljuju Gospi koja ih je spasila te su dali izraditi zlatnu krunu s natpisom: Zauvijek okrunjena slavi slavlje – godina 1715. U čast svoje nebeske zaštitnice, Gospe Sinjske, koja je prema predaji otjerala osmanlije, a kao vječni zavjet odanosti i poštovanja, sinjani su utemeljili vitešku igru Alku, i tako svake godine, prve nedjelje u kolovozu, ožive slavnu pobjedu.”⁴⁸

Priča o slavnoj obrani junačkoga grada Sinja stoljećima je cetinskom narodu na ponos i na slavu. Višestoljeni progoni i stradanja uzrokovana Turskim zulomom pobjedom u Sinju su okončani. Legenda o slici čudotvorne Gospe Sinjske ulijeva nadu u kršćansku vjeru i spasenje te čini Sinj i crkvu Čudotvorne Gospe Sinjske jednim od najvećih marijanskih svetišta u Hrvatskoj. Svake godine na blagdan Velike Gospe više od 100 000 hodočasnika posjeti ovo svetište.

⁴⁸Gala, 28. svibnja 2015. godine. Kazivač: fra Ivan Norac Kljajo, tadašnji župnik Župe Gala – Gljev; rođen 1945. godine.

4. Svatovski običaji

Vrlo zanimljiv običaj koji je specifičan za cijelu Sinjsku krajinu pa tako i za Galu je svatovski običaj. On uključuje razdoblje od prošnje i prstenovanja do samog sakramenta ženidbe. U tom običaju ogleda se cjelokupni folklor Gale koji je ovdje obilježen raznim humorističnim pošalicama, rimama, dosjetkama i kraćim pjesmama. Često se svatovski običaji izvode na smotrama folkloru i upravo oni izazivaju najveći interes i smijeh kod publike. Dugogodišnja članica galjskog KUD-a Krenica zaista detaljno mi je ispričala sve o svatovskim običajima našega mjesta.

„Kad bi se momak i cura spremali za ženidbu sudjelovali su i roditelji. Gledalo se na stanje i imanje, pa su među djevojkama bile popularne one bez braće, dotarice, a ako je bila jedinica još i bolje. Kako za djevojke tako i za momke, gledalo se da se najprije uda najstarija sestra, i da se oženi najstariji brat – nije se smilo ić priko reda dok nisi doša na skalin. U prošnju cure iša je mladoženja i neko od muški članova obitelji. Išlo se najprije na prstenovanje. Nakon prstenovanja otac od mladoženje bi iša u kuću buduće nevjeste na ugovor. Nakon nekoliko dana cura bi posjetila i buduća svekrva. Iza upoznavanja mladenci bi išli do seoskog župnika da ih zapiše za napovid (svećenik je bio dužan na sljedećoj misi obavistiti susjede o njihovoj ženidbi). Prije sami svatova cura priprema dotu – sve ono što nosi iz roditeljske kuće, a što će joj biti potrebno: posteljenu, skrinje, ormari. I onda može početi pirovina. Na vratima kuće od mladoženje čekali bi svekar i svekrva. Svati dolaze, a piva bi se svatovski bas. Pismo se biraju za tu prigodu i to se zvalo pripivavanje svekrvi, nevjesti, svekru, tom selu u koje se udala i slično. Na primjer, kad se dolazi mladoženjinoj kući pivalo bi se: „Valjen Isus, draganovi dvori, svekrvice vrata nam otvori!” ili: „, Svekrvice primakni se bliže, doveli smo šta se rano diže!“. Uvijek je bilo ljudi šta su na svaku priliku i prigodu znali izmisliti pismu ili bi se za tu priliku spremale pisme prije svata. Svekrva poškropi mladence svetom vodom, poljube, izljube se, daje se mladoj kićenica. To je bila crvena jabuka koja se večer prije ukrašavala orajima i suvin smokvama i utiskivale su se kovanice u nju. S tom kićenicom bi se mlada najprije morala prikristiti i morala je onda pribacivati priko kuće. Ako nebi uspila to je bio loš znak. Iza nje su obične jabuke bacali priko kuće mladoženja, kum, diver i drugi svati. Dica bi iza kuće čekala ko će uloviti kićenicu. Dalje svekrva prostire mutap (tako se zvao komad tkanine) ispred praga. Naime, svaka mlada bi prije ulaska u kuću mladoženje morala poljubiti pragove od kuće. Na svaki prag napravi rukon križ i poljubi, prikristi se i tek

onda ulazi u kuću. Ako bi slučajno ušla, a da nije podigla mutap već priko njega priskočila, to bi bio loš znak – znači nije stentana, nije brigosna. Mutap triba pokupit s poda, smotat ga i dat svekrvi. Također bi mlada prije ulaska u kuću morala uzet rašeto i pokazat kako se čini žito i da li opće zna činit žito. Doda se mladoj i kudilja da se vidi da zna prest. Nakon ulaska u kuću i ljubljenja praga i ostalih ukućana, mladoženja i svati izvode mladu na guvno da zaigra kolo da se vidi da nije cotova. Kolo igra sa svekrvom, svekrom, diveron i kumon, a nakon toga se uključuju i ostali svati i igra se sinjsko kolo. Sve to vrime neko od svatova dobacuje pošalice na račun mladenaca, svekrve i svekra. Obično je to bilo tipa svekru: „ Neš više nigdi na noge odat, sad će te đava nosat ”. Mladoj su dovikivali: „ Skoči mlada, skoči, da vidimo da nisi cotova”, „Igraj mala, ne stidi se, pomrčina, ne vidi se”, „ Skoči mala od stine, do stine, nek ti vatra ispod pete sine”. Uvik je bilo tih ljudi šta su bili spretni u tim pošalicama i dobacivanjima. Nakon igranja kola svati bi se povlačili u kuću na íce i piće. U kući bi se neko od dice iz mladoženjine obitelji iskradao i uvlačio pod stolove da mladoj odnese postolu. Kum je mora dobro čuvat mladu i pazit da mu se neko ne podvuče pod stol za ukrast mladoj postolu. Bilo je slučajeva da bi kum zapetlja svoje noge oko mladinih da joj se ne ukrade postola jer onda kum mora dat pare za postolu. Nekad je bilo i toga da bi se kum dogovorijo s nekim od dice kome će pušcat da uzme postolu, a bome nekad niko nebi uspio odnit. Dalje bi negdi iza ponoći, jedne ure, mlađarija izlazila iz kuće i počeli kukurikat oko kuće ka da je već zora i pivci pivaju. To kukurikanje je značilo da mladi moraju na sliganje (tako se zvala prva bračna noć). Kum bi vodio mladence u sobu, a ova mlađarija bi još neko vrime ostajala ispod prozora mladenaca i dobacivala pošalice, kukurikali. Nekad se znalo desít da ostanu po svu noć. Prije sliganja mlada je darivala svate, svekra, svekrvu, divera i kuma. Ujutro je bio običaj da se nevista prva digne i ode na bunar po vodu. Na krunu bunara bi posložila dar. Obično se to radilo o orajima, jabukama i suvin smokvama i to bi pripalo onoga ko iza nje dođe po vodu. To je bio znak da se ona najprva digla. Bilo je i slučajeva da bi umisto neviste to napravila svekrva jer bi ova zaspala. Tada bi se to doznalo u selu i o tom bi se pripovidalo poslin.”⁴⁹

⁴⁹Gala, 30. svibnja 2015. godine. Kazivačica: Marija Vojković (nije se udala), rođena 1961. godine.

5. Odlazak momaka na silo

Imenica silo označuje „seosko večernje okupljanje na kakvom zajedničkom poslu uz uživanje.”⁵⁰

Iako iz današnje perspektive nezamislivo, momci su nekoć sa nekoliko svojih najbližih trebali ići kod djevojke kući te tako saznati kakve osjećaje ta djevojka gaji prema njemu, odnosno da li ih uopće gaji. Sve je bilo strogo propisano, a neka tadašnja pravila danas su većini čak i smiješna. Priču o tome kako bi momci prilazili curama ispričala mi je moja baka Kata koja je na ovaj način upoznala svoga muža, moga djeda Antu.

„Prija su ti momci kad bi zabegenali neku curu išli kod nje na silo, tako se to zvalo. Doša bi ti taj momak sa još nekoliko svoji kod cure kući, i to uvijek navečer. Pokucali bi, rekli dobra večer i pitali ima li vode. Kad bi cura rekla da nema onda se znalo šta je, neće s njimen da aškuje. Ako bi rekla da ima vode, onda bi pošla ona na bunar da mu dade vode, a on bi se izdvojio i pošao za njon do bunara. Prva dva dana nije mu ona smila ništa govorit da oće, a tek treći dan bi mu rekla da oće bit s njimen. I tako nakon toga bi oni aškovali. Znali su uvijek da će se nediljon ić u crkvu i onda bi momci tamo viđali cure. Još bi znali di čuvaju ovce pa bi jedni drugiman dolazili. Tako je to tada bilo.“⁵¹

6. Umicanje

„Jedan od starih ženidbenih običaja je umicanja cura. Taj običaj prakticirao se iz davnina, a sastojao se u tome da se djevojka odvede iz njezine rodne kuće. Momak bi obično sakupio najbolje prijatelje pa bi noću, uz pjesmu odlazio u rodno mjesto djevojke koju bi želio oženiti. Bez znanja roditelja upadali bi u njezinu kuću, krali curu i odvodili je u momkovo selo.”⁵²

⁵⁰<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

⁵¹Gala, 30. svibnja 2015. godine. Kazivačica: Kata Mravak, rođena 1933. godine; djevojačko prezime – Šimunović.

⁵²<https://sites.google.com/site/seonicamz/price-iz-davnine/umicanjecura>

Uz svadbene običaje i odlaske na silo, umicanje je također jedan od zanimljivih „ljubavnih” običaja vezanih za ovo područje. Iako je danas (kao i odlazak na silo) ovaj običaj u potpunosti izumro, mnogim brakovima nekad prethodilo je umicanje. Smatralo se da su momci koji bi umaknuli svoje odabranice iznimno hrabri te da je riječ o velikoj ljubavi koja ne može čekati. U mojoj obitelji se zna da je pradjed umaknuo prabaku, ali nitko mi nažalost nije znao ispričati detalje. Zato mi je mamina strina, koja živi u susjednom selu, ispričala vlastito iskustvo umicanja.

„Mladi bi se prija upoznavali oko crkve, na bunarima i za vrime derneka. Derneci su se održavali u mistima koji su slavili blagdan sveca zaštitnika tog mista, reć ćemo u Vrlici Gospa Rožarica, u Otoku sv. Luka, u Trilju sv. Mihovil. Na dernecima su momci zamirali cure i kupovali ingrotulje. Grotulje su niz probušenih oraja složenih na tanki špag. Cura koja je imala više grotulja oko vrata imala je više prosaca. U sri noći iza derneka, dok se još ne bi ni svanilo, momci bi umicali cure. To znači da bi ih dovodili svojoj kući. Tako smo se i ja i moj Nedo vidili na derneku na lito i on je mene mladu tada umaka. Ja san, kako je običaj tada bio, morala spavat sa svekrvon svo vrime dok se nismo crkveno vinčali, nikako do tada nisan smila sa svojim mladoženjon spavat. A to crkveno vinčanje je se pripremilo u roku nekoliko dana i tek onda san sa svojim čoukon mogla leć. Prija je puno žena u selu bilo tako umaknuto ko i ja.”⁵³

7. Galjske mačkare

Nakon svršetka božićnih blagdana nastupa pokladno vrijeme. Ono traje od 7. siječnja pa do Čiste srijede. Maskiranje je duboko ukorijenjeno u našu povijest; naime, arheološke iskopine svjedoče o postojanju maskiranih pohoda još u antičkome vremenu.⁵⁴ Nekoć su se ljudi maskirali tako da bi išarali lice ili prekrili ga krpama, muškarci bi se maskirali u žene, a žene u muškarce. Maškare bi šetale selom te bi kupili od vrata do vrata darove koje su susjedi pripremili, a to su obično prije bili jaja i suho meso koje bi razdijelili među sobom. Dan maškara označavao bi dan u kojem se moglo biti opušteniji nego inače, čak i raskalašeniji. Maškare su proizvodile buku i galamu, a to je bilo s ciljem tjeranja demona od kuća, štala i

⁵³Glavice, 29. svibnja 2015. godine. Kazivačica: Nediljka Cvrlje, rođena 1938. godine; djevojačko prezime – Jenjić.

⁵⁴Dragić 2013:155

polja.⁵⁵ Iako se u literaturi navodi kako je maškarski pohod bio utorkom prije Čiste srijede, u Gali to nije slučaj. Galjske mačkare u svoj maškarski pohod obično kreću zadnju subotu u mjesecu siječnju. Iako je u većini mjesta ovaj običaj izumro prije više desetaka godina, u Gali se on i dalje sačuvao te predstavlja nešto veliko za sve stanovnike ovoga mjesta. Od početka postojanja mačkara u Gali, ali i okolnim mjestima, sudjelovati u mačkarama mogu samo muškarci.

Prema usmenoj tradiciji, galjske mačkare traju više od dva stoljeća. Održavaju se skoro svake godine, osim u slučaju da selo zadesi nekakva velika tragedija ili tuga. Dan za mačkare je svake godine jedna subota između Sveta Tri Kralja i početka korizme. Dogovara se sastanak kojeg organizira predsjednik MO Gala. Na sastanku se okuplja velik broj mještana i donose odluku o datumu na koji će se mačare održati. U slučaju nepovoljnog vremena, mačkare se odgađaju za sljedeću subotu. Osim u Gali, tradicija mačkara se njeguje i u Otoku, Udovičićima, Rudi, Grabu, Glavicama, Bajagiću, Obrovcu Sinjskom te Gljevu. Povorka se sastoji od „dida”, „baba”, „glende” i pojedinaca koji ne spadaju niti u jednu od ovih skupina. Galjske mačkare član su karnevalske udruge „Didi s Kamešnice”, a po prvi put je organizirana smotra mačkara Cetinskoga kraja u Sinju, 14. veljače 2015. Udruga „Didi s Kamešnice” gostovala je na mnogim mjestima diljem Hrvatske, a njezin cilj je sačuvati ostavštinu i običaje nešeg rodnog kraja te upoznati mlađe generacije i širu javnost s istima.

„Od našega sastanka počinju pripreme za naše mačkare. Svaku večer iza osan sati mladići koji su odlučili ić za dide rasklapavaju zvona. Ide se u običnoj, pokućnoj robi, jedino se zvona još stave oko pasa. Obično se nosa po pet zvona. Tako momci iđu s kraja sela, s Krenice, prema Kosincu i nazad. Svojin uršumon bude selo i ne daju in spavat. A tako se vata i kondicija jer nije lako trkat cili dan sa zvonin i mišinon. Kaže se da se tin rasklapavanjen gonaju oblaci da ne bude ružno vrime. Naši didi nose rute, zvona i mišinu, a lice zacrne crnilom. Rute se šivaju od stare robe koja se riže na tanke trake i to se šiva na robu običnu. Šta ih više ima i šta su šarenije, to bolje. Zvona ima svaki po pet, a stoje o nekom ko kajišu koji se stavi priko ruta oko pasa. Crnilo se uzme to jutro kad se oblači iz fumara i njime se namažu ruke i lice. Svaki did ima i zobnicu i u njoj drži lug. Lugon se posipaju gledatelji mačkara, a posebno cure. Prije kad bi se neku curu posulo, znalo bi se da se ona tome didu sviđa. Na glavi didi nose mišine. Mišine se rade od ovčjeg runa i kože. Prvo se ubije ovca. Precizno se otkida mišina s nje, u jednon komadu da bude. Mišina se prvo stavlja vanka sušit na buru. Nakon nekoliko dana sušenja na buri, mišina se stavlja sušit na komin uz vatru. Dok

⁵⁵Dragić 2013:158

je na kominu, daskama je rastegnuta da se bolje osuši. Stavljaju se dve daske u križ s unutarnje strane mišine. Tako mišina stoji rastegnuta sve do večeri prije polaska mačkara. Večer prije se skidaju te daske. Uzduž mišine se stavlja letva od glave do repa ovce. Mišina se obavije oko letve koja ostaje u sredini i tako se sašiju njezini krajevi. Postoji glavni did koji nosi trubu, a to je rog od ovna. Glavni did zatrubi kad je najveća buka, galama, tj. takozvani galjski uršum. U toj mačkarskoj povorci na čelu stoje mlada, mladoženja, diver i barjaktar. Svi su oni obučeni u ove naše narodne nošnje. Diver nosi bukaru sa sobom, a barjaktar nosi barju i to uvijek bude momak iz sela koji se sprema za ženidbu. Iza mlade, mladoženje, divera i barjaktara dolaze glende. Glende su komedije, odnosno skečevi koje smišljaju ljudi naši iz sela i oni sami u njima glume. Nema dobri mačkara bez dobre glende. Najčešće se izruguju s nekim ljudima iz sela, al taj dan je takav, nema ljutnje. Iza glendi dolazi prvi Turčin koji radi razmak između njih i dida. Nakon Turčina idu babe, a nakon njih didi. Ko šta ima glavni did, tako ima i glavna baba i to skoro svake godine bude isti čouk. Babe isto u zobnici nose lug, al razlika je ta da one ne posipaju druge ljude s njimen, već ga bacaju isprid sebe i u zrak. Babe se isto zamrče ko i didi. Šta se tiče njihove robe, naše babe nosaju kudulje, šudar, šotanu i travešu. Uloga baba je da galame i tim zvukom razjare dide koji polude i pojačaju zvuk zvona. Večer prije mačkara se obično okupimo u nečijoj šušari i dogovaramo kako i šta, otpivamo koju reru i svi odlazimo kućama. Sam dan mačkara započinje ujutro rano. Već u 4 ujutro možemo čuti momke da zadnji put rasklapavaju zvona. Oko 8 počinju se upućivati mačkare tamo od Kosinca i puten kupe nas ostale koji idemo u mačkare. Broj puton sve više reste. Dođe se do Krenice, isprid crkve, tu se pribrojimo. Turčin skuplja lemuznu koja se odnese fratru. Fratar nas blagoslovi i poškropi svetom vodom i kad zvono zazvoni tri puta mi se upućujemo. Najviše puta do sad se išlo u Otok, a par puta smo i na Gljev išli. Taj naš put bude vesel od početka, piva se rera, dobacuju se pošalice, a bude uvijek i nešto za grlo skvasit. Kad idemo u Otok, ide se glavnon ceston do Roknjače, onda se penjemo uz Stranu, priko Strane dođemo do Ovrle pa do Rude i nazad. Gledatelji se okupe prvo na Roknjači, bude ih priko trista, četrsto. Dok prolazimo kroz sva ta sela običaj je da svaka kuća iznese štogod. Obično to budu uštípici i pršut i dakako, vino. Po povratku glavna točka se izvodi u nas kod Kuke jer je to nekakao na sredini sela, a i zgodno je za izvest to sve tu. Nakon toga, već pomalo pada noć. Idemo do kraja sela, do Kosinca, a onda svi u šator u Mravaka di bude okripa.”⁵⁶

⁵⁶Gala, 1. lipnja 2015. godine. Kazivač: Jure Mravak, rođen 1942. godine.

Dok sam bila u srednjoj školi, za jedan istraživački rad je svatko od nas učenika dobio zadatak da intervjuira nekoliko sudionika mačkara, a dalje smo s tim podacima izrađivali plakate i prezentacije na temu mačkara Cetinskoga kraja. To sam učinila nekoliko dana prije mačkara 2013. godine. Stric i otac su me povelili na komin Ante Jagnjića (Cice) koji se inače bavi izradom mišina. Kada sam došla unutra već je bilo tridesetak ljudi. Neki su pjevali, neki rasklapavali zvona i taj „uršum” i tu atmosferu teško da ću zaboraviti. Počela sam s intervjuiranjem nekih od prisutnih.

„Naši mačkari, i to galjski, bili su uvijek na glasu. Bili su jedni od najboljih i mogu ti reći iskreno da se uvijek radujemo i jedva čekamo kad će doći ovi dani mačkara. Tada se zaputimo. Najčešće smo išli prema Otoku, ali isto tako smo i prema Gljevu kao dilu naše župe. Sav narod bi se sakupio dočekujući nas sa najvećim poštovanjem. Mi bismo se spremali po dva, tri mjeseca prije i to je bio zaista onaj najljepši trenutak u našim, evo životima, ako to možemo tako reći. Na sam dan odlaska selo bi se diglo na noge. Kroz selo su išli mladi koji su nosili ova mačkarska zvona, obučeni. Naprosto su dizali jednu atmosferu koja nas je sve nosila, i starije i mlade, tako da u našim mačkarima od onih najmlađih pa do najstarijih to je išlo sve mahom.”⁵⁷

„Po meni najbolje mačkare su bile osandeset treće kad smo išli na Gljev. Svi su išli od najmlađega – sedam godina, do najstarijeg – osandeset i pet je bilo godina ima.”⁵⁸

„A sićan se ja recimo kad sam bio klinjo, balavac, kad su mi mater i ćaća branili ići u mačkare, ja sam in uteka priko guvna. Trka, trka, pa i razbije se cili živ.”⁵⁹

„Možda u svin mačkarin ovdan u Cetinskoj krajini šta se okupljaju, za galjske je karakteristično to prije polaska. To da se skuplja lemuzna i da se udari u zvono tri puta na Krenici, znači ispred galjske crkve. To je stara tradicija i običaj. Ja znam još moj did pokojni je

⁵⁷Gala, 23. siječnja 2013. godine. Kazivač: Ljubo Bošković (tadašnji predsjednik KUD-a Krenica), rođen 1946. godine.

⁵⁸Gala, 23. siječnja 2013. godine. Kazivač: Milan Vojković, rođen 1965. godine.

⁵⁹Gala, 23. siječnja 2013. godine. Kazivač: Ivica Brčić, rođen 1962. godine.

meni bijo priča kad su oni išli, a on se rodijo 1892. I šta je najvažnije, u tin mačkarin recimo svak ima svoju ulogu. Recimo, ima glavna baba i ima glavni did. Ima i Turčin. Recimo, ako je neko zaosta ili šta god, Turčin ga skuplja. I stvarno je to tradicija ti galjski mačkari. U subotu se znači polazi momci, pamet u glavu. U devet i po s Krenice, jel tako?”⁶⁰

„Baba predvodi dide. Budu jednu dvi do tri babe koje predvodu dide. Didi su sa zvonima, imaju mišine na glavi i rute. Oni stvaraju uršum kad krenu. To su galjski didi, a oni su poznati po tomen da su najjači didi oden u Cetinskoj krajini. I mi se ovdem u Cice na kominu okupljamo par večeri prije, spremamo se tu. Cice nam oden sprema mišine i oblači nas za dide. On je jedan on najsposobnijih.”⁶¹

„Ove mišine radin od petneste godine. Sad kad bi sve zbrojilo, možda priko 350 komada, siguro. Al samo od mlađarije nema podrške, neće da side tu, briga ih.”⁶²

„Ove godine je prevladalo da se ide u Otok, znači mi to poštivamo. Odluka je donešena toju večer na sastanku i to ne smimo pobiti, jer ove mačkare nismo mi izmislili, nit smo ih mi stvorili. Mi smo ovo naslijedili od nekoga i znači naša dužnost je da mi ovo, ovaj događaj, nekome i poklonimo.”⁶³

„Ka i svake godine, poštiva se tradicija i kad se dođe amo reć na dan il dva do mačkara, svi su za to. I evo, ovon prilikon, ko ovde prisustvuje, ja se svima zahvaljujen šta smo stvarno ove godine opet uspili to organizirat i ništa, vidimo se na mačkarama.”⁶⁴

⁶⁰Gala, 23. siječnja 2013. godine. Kazivač: Ivan Brčić – Šušak, rođen 1958. godine.

⁶¹Gala, 23. siječnja 2013. godine. Kazivač: Zvonimir Jagnjić, rođen 1972. godine.

⁶²Gala, 23. siječnja 2013. godine. Kazivač: Ante Jagnjić (Cice), rođen 1970. godine.

⁶³Gala, 23. siječnja 2013. godine. Kazivač: Marko Mravak (predsjednik mjesnog odbora Gala), rođen 1982. godine.

⁶⁴Gala, 23. siječnja 2013. godine. Kazivač: Ante Mravak, rođen 1982. godine.

Sljedeću priču o tome kako su mačkare izgledale nekada ranije ispričao je Ivan Maleš iz Gljeva povodom 180. obljetnice postojanja Župe Svih Svetih, Gala – Gljev za sinjski „HIT radio”. Možemo primijeti kako se ovaj običaj ipak donekle modificirao:

„Mačkarsku povorku u starija vremena je predvodio prvi did, a njegovu ulogu u novija vremena preuzeo je barjo. Prvi did bio je obučen u što stariju robu, a lice bi omrčio. Oko struka je nosio jedno omanje zvono. Njegova je zadaća bila dovesti mačkare pred svaku kuću u selu, te od domaćina primiti spremljene darove. Darove (najčešće komad slanine) predavao je torbonoši, a najbolji klip nosio bi na sablji. Torbonoša je također nosio staru robu, a preko ramena je nosio bisage. To su od sukna skrojene dvije vreće u jednom komadu. Nose se preko ramena, a inače su se koristile prilikom sjetve žita. Skupljenu slaninu na kraju dana sve mačkare bi međusobno podijelile. Domaćice su barju darivale i pletenim čarapama, terlucima i sl. Barjo, koji je u novija vremena preuzeo ulogu prvog dida, jest momak obučen u narodnu nošnju koji nosi hrvatski barjak. On pred svaku kuću u selu dovodi „bile” mačkare koje igraju staro arhaičko kolo, pjevaju reru i druge narodne pjesme. Domaćin kuće sve časti ícem i pićem (pečenica, sudžuk, ušticipci...), a domaćica dariva barju. Uz barjuna čelu povorke idu diver i mlada. Mladoženje nema, niti ga je ikad bilo. Ni najstariji mještani ne znaju pouzdano zašto je tako. Postoji legenda iz koje su se iznjedrile mačkare u Cetinskom kraju. Po toj legendi: „Ispred crkve su se susreli dvoji svatovi. U nastalom sukobu pobijena je većina svatova te obojica mladoženja”. Prema tome mladoženje nema, pa se u mačkarama, imitirajući svatove stalno traži mladoženja. Ženske i muške uloge preuzimaju muškarci, obučeni u robu iz prošlih vremena. U povorci su žene obučene u „svatovsku” i „misnu” robu. Misna roba je nova roba iz prijašnjeg svakodnevnog života. Svatovska roba je svečana narodna nošnja. Tu su još i cure, obučene također u svatovsku i misnu robu. Žene u svatovskoj robi nazivaju se debele jenge, a cure jengije. U povorci su i momci obučeni u svečanu narodnu nošnju. Upravo zbog toga mačkare izgledaju kao karikirani svatovi. U povorci nastupaju i žalovice (udovice) obučene u crninu, koje nariču šaljive slogane. Tu su još Turčini i bule, koji predstavljaju vjekovnu prisutnost Turaka na ovim prostorima. Turčin zapovijeda kuda će mačkare ići i ne dozvoljava da se miješaju bili i crni svatovi. Mlada i bule pokušavaju poljubiti mlađe gospođe i djevojke kako bi im pokazali svoje simpatije. Poslije „bilih mačkara” dolaze ostale mačkare koje ismijavaju politički i svakodnevni život. Nadalje dolaze „crne mačkare” koje čine diduzbabu, did, baba, cigićii didi. Diduzbabu je muškarac maskiran u pogrbljenog starca kojemu je simbolično istaknut muški spolni organ kao simbol plodnosti. Baba je također muškarac, maskiran u staru ženu s preslicom u ruci i lutkom kao

simbolima radišnosti i rodnosti. Obično to bude okretan muškarac koji može izdržati sve napore tijekom cijeloga dana. Uz babu i didauzbabu ide par dice, obučenih u male cigane. Najposlije dolaze didi, koji su i najatraktivniji dio mačkara. To su momci u šarenoj i izrutanoj odjeći. Na glavama nose „ovčje mišine” postavljene okomito da bi izgledale što veće. Zbog njihove visine i težine „mišina” se pridržava dugim štapom, a cjelodnevno kretanje u toj opravi zahtijeva značajnu fizičku izdržljivost. Oko struka nose četiri do pet zvona. Preko ramena, u torbama od sukna nose lug kojim posipaju mlađe žene, cure i muškarce koji su mogli prisustvovati u mačkarama, a nisu htjeli. Lica su im zamrčena ili prekrivena crnom krpom. Didi predstavljaju najatraktivniji dio mačkara, a njihov dolazak unaprijed najavljuje zaglušujuća buka mnogobrojnih zvona. Visoke „mišine” na njihovim glavama, neprestani ples i prekrivena lica predstavljaju atrakciju za sve promatrače, i nikad se ne zna tko će biti „žrtva” koju će u potpunosti zasuti lugom. Baba i didčesto izvode ljubavne igre, odnosno igre plodnosti. Za to vrijeme didi skakanjem i zvonjavom stvaraju buku kako bi rastjerali „sile zla” te potencirali plodnost babe i dida, kao i godišnjeg uroda (ljetine). Mačkare u Gali i Gljevu obično se održavaju posljednju subotu u siječnju. Ujutro se okupljaju usred sela da bi krenuli u obilazak okolnih mjesta. U Gljev, odnosno Galu se vraćaju poslijepodne, a zatim se „mačkara” do mraka. Tako, većinu vremena trčeći prijeđu dvadeset do trideset kilometara tijekom dana. Navečer se skidaju maske i vraća svakodnevni izgled. Dan mačkara završava zajedničkom večerom koja traje do kasno u noć. ”⁶⁵

8. Rera

Rera je jedan od oblika narodnog muzičkog stvaralaštva Sinjske krajine. Osim rere tu spadaju još i: treskavice, naricaljke, uspavanke, pjevanje „iz kape”, pjevanje „na bas”, pjesme uz gusle. Rera je muzički oblik u kojem redovito sudjeluju tri pjevača. Jedan pjevač *goni*, *konta*, vodi pjesmu i silabički izvodi tekst pjesme, dok ga druga dvojica prate, *reraju*. Dva pjevača koja reraju nadjačavaju svojim glasovima pjevača koji vodi. Jerko Bezić u svom radu *Muzički folklor Sinjske krajine* (1967) ističe svoju pretpostavku kako oznaka *konta* dolazi od talijanske riječi *contare* što znači brojati, nabrajati, pripovijedati. Ovu pretpostavku opravdava time što se još uvijek u nekim mjestima Cetinske krajine za pjevača koji vodi, koji pjeva silabički tekst kaže da *konta*. Rera se na početku nije tako zvala. Vjerojatno je dobila ime po tome što se često pjevala u vlaku Split – Sinj, a taj vlak se zvao rera. Iako joj popularnost

⁶⁵Sinj, 2. listopada 2010. godine.

polako opada, ona se i danas može čuti na ovim prostorima za vrijeme raznih proslava i okupljanja. Rera se uvijek sastoji od dva stiha deseteračkih stihova.⁶⁶ Unutar ovog oblika postoje manja odstupanja od mjesta do mjesta. Tako je primjerice za Galu karakteristično to da kad slušamo pjevače kako reraju, na kraju uvijek čujemo glas „u” što u drugim mjestima nije slučaj. Nakon zapisa kazivača slijede tekstovi nekih rera.

„U našen selu svaka pisma završaje u pivanju na „u”, ne znan jesi to primijetila sad dok smo pivali, za razliku od ovih okolni sela. Tako nam didovi ostavili. Nema veze šta u tekstu ne mora završit na „u”, al dok pivamo obavezno ubacimo to „u” na kraju.”⁶⁷

Sva su sela oko polja lipa,

Al je Gala među njima dika.

Ovo su ti sa Kosinca dica,

Rodila ih Marija divica.

Pitaju me odakle si žuti,

Ja iz Gale Hrvatina ljuti.

Pivam reru, piva mi je ćaća,

Pivamo je ja i moja braća.

⁶⁶Bezić 1967:210

⁶⁷Gala, 23. siječnja 2013. godine. Kazivač: Bože Jagnjić, rođen 1958. godine.

Vidio sam Adama i Evu,
Kako goli iđu prema Gljevu.

Krenico ko te nebi pijo,
Kraj tebe me dragi zamirijo.

Galo moja dok ti ime traje,
Čuvat ćemo tvoje običaje.

Mala moja i tvoj ćaća ludi,
Kad god dođen rakijon me nudi.

Ajme ženi koja je poštena,
Kad ostari nema uspomena.

Pijte braćo, ja ću iz bokala,
Za mene je svaka čaša mala.

Uska njiva, a široka brazda,
Nedaj ženi da ti bude gazda.

Rero moja rerala te ne bi,
Da se nisan gojila u tebi.

Ja san žena od četvero dice,
Ne bojin se nijedne curice.

Da je meni dvadeset godina,
Pucala bi podamnom ledina.

Moj dragane, zeleni boriću,
Najlipša je ljubav o Božiću.

Kiša pada Cetina se muti,
Plače mala odoše regruti.

Sinoć me je mule došlo prosit,
Mogla bi ga u traveši nosit.

Sinoć su mi dolazila oba,
Jedan ćorav na drugome goba.

Eto moga priko polja dase
Košulju mu iskidalo prase.

Dođi moja iz Nimačke lole,
Na Cetini pojit ćemo vole.

Svekrvice ja ti želin sriću,

Prvo jutro užegla ti sviću.

Plakala bi ne mogu od smija,

Svekrvu mi zapunila zmija.

Lipa mala, a pametna nije,

Puton ide, kupini se smije.

Ja na silo mala krakun tura,

Misli da ja neman cura.

Ja na silo, legla moja Zlata,

Mandalicom zapričila vrata.

Dođi dragi, ne triba ti deka,

U mom docu ditelina meka.

Ja bi dala šta moj dragi pita,

Da mi nije đavlijoga svita.

Ja san svoju bacijo u travu,

Ona mene kudiljon u glavu.

Sve san svoje iščeprlja uši,
Gonajući malu po grabuši.

Ja u crkvu na malena vrata,
Svi su momci, nema moga zlata.

U svekrve jezik od aršina,
U neviste brži neg mašina.

Doša dragi oće da me ljubi,
Tri mu kila pure oko zubi.

Milo mi je selo ispod strane,
Di si mene obećala nane.

Gospe sinjska platit ću ti misu,
Samo reci dobri momci di su.

Kad se udan i pođen u drva,
Ja ću zadnja, svekrva će prva.

Udajen se i darove spreman,
Sve gotovo samo lole neman.

Ja s Voštana udana u Otok,
Loveć žabe upala u potok.

Govorila sa Zelova Jaka,
Da se neće udat za seljaka.

Crne oči rodila mi nana,
Obrvice nacrtala sama.

Vidi moje kako mi se mota,
Bilo bi je ostavit grijota.

Ovo ti je galjska raca,
Sitno gazi, veselo koraca.

Oko Sinja zeleni se trava,
Di je Gospa misto izabrala.

9. Zaključak

Ovaj završni rad napravljen je u svrhu boljeg upoznavanja s mjestom Gala i njegovim običajima koji su čuvani i prenošeni usmenim putem. Uvodni dio rada donosi općenite podatke o usmenoj književnosti te o geografskom smještaju Gale i njezinim osobitostima.

U razradi su kroz poglavlja obrađeni brojni običaji i obredi vezani za selo Gala. Tako prvo imamo nekoliko predaja, zatim crkveno-pučku baštinu, korizmeno i uskršno vrijeme te svatovske običaje. Nakon toga dolaze poglavlja u kojima se govori o običajima sasvim specifičnima za Galu, a to su galjske mačkare i rera. Ispitivanjem čak sedamnaest različitih kazivača došlo se do vrijednih, autohtonih i vjerodostojnih zapisa koji svjedoče o bogatom tradicijskom i kulturnom životu ovog malog mjesta u Dalmatinskoj zagori.

Zbog načina života kojim danas živimo, zapisi iz ovoga rada, ali i cjelokupna usmena baština mogu nam izgledati daleko. Svrha ovoga rada je osvijestiti čitatelje o neizmjernom bogatstvu tradicije i folklora svakog pa i onog najmanjeg mjesta te isto tako, potaknuti dodatno zanimanje i ljubav prema starini koju su nam preci vjerno čuvali. Za opstojnost kulturnog identiteta svih nas važno je da se govori i piše o starim običajima i da se isti prenose na mlađa pokoljenja kako nikada nebi pali u zaborav.

Za kraj, kao potvrdu svega već napisanog, voljela bih izdvojiti rečenicu koju sam pronašla u članku „Hrvatski panspermijski običaji, ophodi, obredi i divinacije u europskom kontekstu” profesora Marka Dragića, a koju je izrekao Antun Ilija Carić 1896. godine. Ona glasi:

„Ni u čem se tako jasno ne zrcali duša nekoga naroda, kao što u njegovim običajima.”

Popis kazivača

1. Ante Mravak, rođen 1928. godine.
2. Jela Jukić, rođena 1940. godine; djevojačko prezime – Ćurković.
3. Ivica Mravak, rođena 1941. godine; djevojačko prezime – Jagnjić.
4. Fra Ivan Norac Kljajo, tadašnji župnik Župe Gala – Gljev; rođen 1945. godine.
5. Marija Vojković (nije se udala), rođena 1961. godine.
6. Kata Mravak, rođena 1933. godine; djevojačko prezime – Šimunović.
7. Nediljka Cvrlje, rođena 1938. godine; djevojačko prezime – Jenjić.
8. Jure Mravak, rođen 1942. godine.
9. Ljubo Bošković (tadašnji predsjednik KUD-a Krenica), rođen 1946. godine.
10. Milan Vojković, rođen 1965. godine.
11. Ivica Brčić, rođen 1962. godine.
12. Ivan Brčić – Šušak, rođen 1958. godine.
13. Zvonimir Jagnjić, rođen 1972. godine.
14. Ante Jagnjić (Cice), rođen 1970. godine.
15. Marko Mravak (predsjednik mjesnog odbora Gala), rođen 1982. godine.
16. Ante Mravak, rođen 1982. godine.
17. Bože Jagnjić, rođen 1958. godine.

Literatura

1. Bezić, Jerko, *Muzički folklor Sinjske krajine*, Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku, Vol. 5 i 6, No. 1, Zagreb, 1967., str. 175-273.
2. Botica, Stipe: *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013.
3. Botica, Stipe: *Biblija i hrvatska kulturna tradicija*, Vlastita naklada, Zagreb, 1995.
4. Brčić, Ante, *Andrijica Šimić*, Despot Infinitus, Zagreb, 2015.
5. Botica, Stipe, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
6. Bošković – Stulii, Maja i Zečević, Divna, *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 1, Liber, Zagreb, 1978.
7. Dragić, Marko, *Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske*, Croaticaet Slavica Iadertina, Vol. 12/1, No. 12, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2017, str. 153.-177.
8. Dragić, Marko, *Hrvatski panspermijski običaji, ophodi, obredi i divinacije u europskom kontekstu*, Croaticaet Slavica Iadertina, 11 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2016, 149-179.
9. Dragić, Marko, *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, Croaticaet Slavica Iadertina, Vol. IX, No. 9/1, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 269-313.
10. Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, br. 3, Split, 2008., str. 414-440.
11. Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croaticaet Slavica Iadertina, Vol. 10, No. 10/2, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 399-435.
12. Dragić, Marko, *Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XIII (2), Zagreb: Kršćanski akademski krug (KRAK), 2015, 141-163.
13. Dragić, Marko, *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, EthnologicaDalmatica, Vol. 22, No. 1., Etnografski muzej, Split, 2015., str. 5-42.
14. Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croaticaet Slavica Iadertina, 8/1, Zadar, 2013., str. 155-188.

15. Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croaticaet Slavica Iadertina br. 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229-264.
16. Dragić, Marko, *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 4, Split, 2010., str. 467-488.
17. Dragić, Marko, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, str. 67-91.
18. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
19. Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u: Škreb – Stamać (ur.), *Uvod u književnost*, IV. Poboľjšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
20. Tomašević, Luka, *Povijesni pregled župe*, u: Tomašević, L. (ur.), *Gala – Gljev: Źupa Svih Svetih u Splitsko – makarskoj nadbiskupiji*, Zbornik „Kačić”, Split, 2010.
21. Vrdoljak, Anđela, *Geografska obilježja Gale i Gljeva*, u: Tomašević, L. (ur.), *Gala – Gljev: Źupa Svih Svetih u Splitsko – makarskoj nadbiskupiji*, Zbornik „Kačić”, Split, 2010.

Izvori s interneta:

1. <https://sites.google.com/site/seonicamz/price-iz-davnine/umicanjecura>
2. <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

Datum pristupa: 1. kolovoza 2017. godine.

Sažetak

Gala je mjesto koje se nalazi otprilike 8 kilometara sjeveroistočno od grada Sinja. Iako je riječ o malom mjestu, s nešto više od 800 stanovnika, tradicijska i kulturna povijest ovoga mjesta od iznimne su vrijednosti. Brojne predaje, poput one o urokljivim očima ili o Andrijici Šimiću, nešto su u što narod ovoga kraja čvrsto vjeruje. Crkveno – pučka baština je područje o kojem je najviše pisano u literaturi, a običaji i obredi vezani za advent ili uskršno vrijeme razlikuju se od mjesta do mjesta. Običaji na Badnjak, Veliki petak i Veliku subotu sačuvani su do danas, ali nažalost u nekom šturijem obliku. Čudotvorna Gospa Sinjska zauzima posebno mjesto u ovom radu, kao i u životima svih stanovnika Sinjske krajine. Brojnelegende vezane su za pobjedu Sinjana nad Turcima zahvaljujući nebeskoj zaštitnici. Jednako zanimljivi su i svatovski običaji u kojima se očituje bogati folklor ovog mjesta. Sve maškarske povorke oduzimaju dah, ali galjskemačkare nešto su posebno. Tradicija stara više od 200 godina i danas se izvodi sa svim svojim raskošom i specifičnostima. Gala se može pohvaliti i rerom kao dijelom muzičkog folklor, a galjskarera posjeduje bitnu karakteristiku koja razlikuje ovo mjesto od ijednog drugog mjesta.

Ključne riječi: Gala, crkveno – pučka baština, Gospa Sinjska, svatovski običaji, galjskemačkare

Contemporary ethnography of Gala oral literary heritage

Summary

Gala is a place situated approximately 8 kilometers northeast of the town called Sinj. Although we are talking about the small place, with a little more than 800 inhabitants, traditional and cultural history of this place is extremely valuable. Numerous legends, like those about evil eyes or about Andrijica Šimić, are something this area's population strongly believes in. Church – folk heritage is the area that most lines in the literature are written about and customs and rituals linked with the Advent or Easter tide differ from place to place. Customs at Christmas Eve, Holy Friday and Holy Sunday are preserved till today, but unfortunately in some poorly form. Miraculous Lady of Sinj has a special place in this work, as well as in lives of all Sinj inhabitants. There are many legends linked with the Sinj victory over Turks thanks to the heavenly patroness. Wedding customs in which this place's rich folklore is manifested are equally interesting. All masquerades take our breath away, but „galjske mačkare” are something special. The tradition old more than 200 years is still played today with all its magnificence and specificities. Gala can also boast itself with „rera” which is a part of music folklore and „rera” in Gala possesses an important characteristic which differs this place from any other.

Keywords: Gala, church – folk heritage, Lady of Sinj, wedding customs, „galjske mačkare”